

УДК 332.15-04(477)

Шиндировський І. М.

igor_muk@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-5632-7163

ResearcherID: F-8521-2019

к.е.н., доц., доцент кафедри підприємництва, торгівлі та логістики,
Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ЗНАЧЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ГОСПОДАРСЬКИХ ЗВ'ЯЗКІВ СУБ'ЄКТІВ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. Господарські зв'язки можна трактувати як комплекс взаємовідносин, які виникають між незалежними господарюючими суб'єктами в процесі їх діяльності щодо виробництва продукції та її просування до споживачів. Ефективність реалізації господарських зв'язків залежить від налаштування вітчизняної економіки на ринкові рейки, конкурентного середовища в економіці, якості та прозорості нормативно-правового регулювання. Ефективний механізм реалізації господарських зв'язків дозволяє суб'єктам господарювання досягати поставлених цілей у господарській діяльності, завдяки чому формується значна частка доданої вартості в національному господарстві. Уже традиційна для нашої держави проблема збалансування виробництва і споживання вирішується значною мірою завдяки механізму реалізації господарських зв'язків. Забезпечення ефективності здійснення господарської діяльності вимагає адекватної реакції на зміни впливу чинників зовнішнього середовища, правильного оцінювання позитивних і негативних тенденцій у народному господарстві загалом і галузі зокрема, діяльності конкурентів і на цій основі формування виважених, обґрунтованих господарських зв'язків із контрагентами. У статті досліджено зміст та особливості господарських зв'язків суб'єктів в умовах ринкового середовища. Досліджено динаміку чисельності діючих суб'єктів господарювання. Розглянуто фактори, що впливають на формування господарських зв'язків у національній економіці. За результатами дослідження зроблено висновок про важливість подальшого спрощення державного регулювання формування господарських зв'язків та налагодження дієвого та прозорого механізму їх реалізації, як в сфері державних закупівель, так і безпосередньо щодо взаємодії між самостійними суб'єктами господарювання.

Ключові слова: господарські зв'язки, господарсько-виробничі відносини, комерційна діяльність, конкуренція, підприємництво, ринкове середовище, суб'єкт господарювання.

Shyndyrovskiy Ihor

igor_muk@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-5632-7163

ResearcherID: F-8521-2019

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor at the Department of Entrepreneurship,
Trade and Logistics, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

SIGNIFICANCE AND PECULIARITIES OF ECONOMIC RELATIONS OF MARKET ECONOMY SUBJECTS

Abstract. Economic relations can be interpreted as a complex of mutual relations that arise between independent economic entities in the process of their activities related to the production of products and their promotion to consumers. The effectiveness of the implementation of economic ties depends on the adjustment of the domestic economy to market rails, the competitive environment in the economy, the quality and transparency of normative and legal regulation. An effective mechanism for the implementation of economic relations allows business entities to achieve their goals in economic activity, thanks to which a significant share of added value in the national economy is formed. The problem of balancing production and consumption, already traditional for our country, is solved to a large extent thanks to the mechanism of implementation of economic relations. Ensuring

the efficiency of economic activity requires an adequate response to changes in the influence of external environmental factors, an accurate assessment of positive and negative trends in the national economy in general and the industry, in particular, the activities of competitors, and on this basis the formation of balanced, justified business relations with counterparties. The article examines the content and features of economic relations of subjects in the conditions of the market environment. The dynamics of the number of active business entities were studied. Factors affecting the formation of economic ties in the national economy are considered. Based on the results of the study, a conclusion was drawn about the importance of further simplification of state regulation of the formation of economic ties and the establishment of an effective and transparent mechanism for their implementation, both in the field of public procurement and directly in relation to the interaction between independent economic entities.

Key words: business entity, business-production relations, business relations, commercial activity, competition, entrepreneurship, market environment.

JEL Classification: D20, D30, L21, M21, O24

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2023-38-10>

Постановка проблеми. Сучасне економічне середовище характеризується наявністю конкуренції, самостійністю партнерів, їх економічною незалежністю, ринковою системою формування взаємовідносин між виробниками продукції та їх споживачами. Силою, яка об'єднує і консолідує самостійні господарські утворення країни у межах національної економічної системи, є об'єктивна необхідність співпраці між окремими суб'єктами у процесі виробництва, купівлі-продажу, споживання тих чи інших результатів праці.

У ринковому середовищі діяльність будь-якого господарюючого суб'єкта забезпечується цілою системою господарських зв'язків. Господарські зв'язки відображають не тільки економічні відносини, що виникають між партнерами у процесі їх діяльності, а і широке коло інших взаємовідносин між суб'єктами, а саме: суспільних, виробничо-технологічних, фінансових, організаційних тощо.

У кожній галузі господарювання діє широка та досить складна система господарських зв'язків. Від ступеня її ефективності значною мірою залежить кінцевий результат щодо задоволення потреб споживачів і отримання всіма партнерами відповідного прибутку, а також перемога у війні і перспектива відбудови країни і її економіки у післявоєнний період.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний етап розвитку економічної науки характеризується наявністю значної кількості публікацій та наукових розробок, що присвячені дослідженню змісту, значенню та видів господарських зв'язків. Вагомий внесок щодо розкриття даної проблеми зробили такі

науковці, як В. В. Апопій, Я. М. Антонюк, Л. Г. Филевич, та інші. У своїх працях вищезазначені автори проводили дослідження змісту та особливостей господарських зв'язків переважно в торгівлі, а також чинників, які впливають на формування господарських зв'язків в умовах динамічного ринку. Проте активний розвиток ринкових відносин в економіці, постійне вдосконалення господарського законодавства в країні, активне залучення вітчизняних суб'єктів господарювання до міжнародної співпраці потребує подальшого дослідження сучасного змісту, специфіки та правового регулювання господарських зв'язків.

Дослідження щодо формування і реалізації господарських зв'язків у сучасних умовах мають науково-практичне значення для формування орієнтирів розвитку вітчизняного підприємництва та узагальнення діяльності сучасних форм господарської діяльності.

Постановка завдання. З огляду на вищезазначене основною метою статті є дослідження теоретичних і практичних проблем формування господарських зв'язків суб'єктів господарювання в умовах ринкового середовища і конкуренції, орієнтації їх на забезпечення потреб споживачів, а також дослідження сучасних тенденцій їх трансформації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Господарські зв'язки традиційно займають важливе місце у дослідженнях науковців, що обумовлено їхнім впливом на будь-які відносини у сфері господарювання. Практика господарських відносин є достатньо різноманітною, оскільки такі відносини складаються під час здійснення будь-якої гос-

подарської діяльності і фактично між усіма учасниками господарських відносин.

Авторський колектив під керівництвом Л. Г. Филевич, розглядаючи комерційну діяльність підприємств, трактує господарські зв'язки як “систему економічних, фінансових, правових, організаційних і етичних відносин між незалежними та рівноправними суб'єктами господарювання, які виникають в процесі їх спільної діяльності при підготовці до виробництва товарів, у їх виробництві та доведенні до споживачів”. Вони відображають “економічні відносини з приводу обміну створеними цінностями в процесі створення нових цінностей...” [8, с. 166].

Криковцева Н. О. та інші учасники авторського колективу господарські зв'язки трактують як “економічні, організаційні, комерційні, адміністративно-правові, фінансові й інші відносини, що складаються між покупцями і постачальниками в процесі постачання товарів” [4, с. 95].

Професор В. В. Апопій у своїх працях зазначав, що зв'язки виступають важливою стороною виробничих відносин, які виконують складні функції специфічного механізму їх прояву та реалізації і є своєрідною формою узгодження економічних інтересів партнерів. Щодо трактування поняття “господарські зв'язки”, визначав їх як систему економічних відносин розподілу, обміну і споживання, що виникає між учасниками просування товару від виробництва до споживання [6, с. 83].

Підсумовуючи визначення відомих науковців, можна стверджувати, що господарські зв'язки – це комплекс взаємовідносин, які виникають між незалежними господарюючими суб'єктами (партнерами) в процесі їх діяльності при виробництві продукції та її просуванні до споживачів. Така взаємодія складає основу для появи між господарюючими суб'єктами постійних, довгострокових, короткострокових і разових взаємовідносин щодо купівлі-продажу, або обміну продукту (товар, сировина, технології, виконані роботи, надані послуги), створеного одним підприємством, на продукт або гроші іншого.

Фактично таке трактування ототожнює господарські зв'язки з господарсько-виробничими відносинами, які входять до системи господарських відносин.

Господарський кодекс України дає визначення господарським відносинам суб'єктів як суспільним відносинам, які формуються

навколо господарської діяльності. Тобто господарські відносини виникають між господарюючими суб'єктами у процесі організації та провадження їх господарської діяльності, а також відносини у сфері господарювання між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин [1].

Відповідно до Господарського кодексу України сферу господарських відносин складають господарсько-виробничі відносини, а також організаційно-господарські та внутрішньогосподарські [1].

Щодо господарсько-виробничих відносин, то це є майнові та інші відносини, які формуються між суб'єктами господарювання в процесі безпосереднього здійснення ними господарської діяльності.

Особливістю організаційно-господарських відносин є те, що це відносини суб'єктів господарювання зі суб'єктами, які наділені організаційно-господарськими повноваженнями. Складаються такі відносини у процесі управління господарською діяльністю.

Відносини, які формуються в середині суб'єкта господарювання між його структурними підрозділами, а також відносини самого суб'єкта господарювання з цими ж структурними підрозділами називаються внутрішньогосподарськими.

Можна виокремити низку особливостей, які притаманні господарсько-виробничим відносинам.

Перш за все необхідно відзначити, що провідна роль щодо організації господарсько-виробничих відносин належить безпосередньо суб'єктам господарювання. Суб'єкти господарювання відповідно до чинного законодавства реалізують власну господарську компетенцію на основі права власності, права господарського відання, права оперативного управління.

В економіці України здійснюють свою господарську діяльність значна кількість суб'єктів господарювання. На кінець останнього року перед повномасштабною війною з Російською Федерацією їх нараховувалось 1956320 одиниць (табл. 1).

Протягом 2017–2020 років зберігалася тенденція збільшення загальної чисельності діючих суб'єктів господарювання. І лише в 2021 році попередня закономірність була порушена. Внаслідок цього ми спостерігаємо зниження кількості діючих суб'єктів господарювання на 0,9%.

Серед діючих суб'єктів господарювання в народному господарстві України домінують

Таблиця 1

Кількість діючих суб'єктів господарювання у 2017–2021 рр.

Показники	Значення показників у році				
	2017	2018	2019	2020	2021
1. Усього в економіці, од.	1805144	1839672	1941701	1973652	1956320
2. У тому числі фізичні особи – підприємці, %	81,3	80,7	80,4	81,1	81,0
юридичні особи, %	18,7	19,3	19,6	18,9	19,0

Джерело: побудовано автором на основі даних [2]

фізичні особи-підприємці, в 2021 році частка яких складала 81,0% загальної кількості суб'єктів.

У народному господарстві нашої держави здійснюють діяльність переважно суб'єкти, які відносяться до представників малого підприємництва (у яких середня чисельність працівників за звітний період (календарний рік) не більше 50 осіб та річний дохід від власної діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, що розраховується відповідно до середньорічного курсу Національного банку України). Таких господарюючих суб'єктів на кінець 2021 року налічувалось 1937827 одиниць (разом юридичних і фізичних осіб), що становило 99,1% загальної чисельності усіх суб'єктів (табл. 2).

У межах суб'єктів малого підприємництва виділяється група суб'єктів мікропідприємництва (середня кількість працівників у них за календарний рік не більше 10 осіб та річний дохід від власної діяльності до 2 мільйонів євро, відповідно до середньорічного курсу НБУ). Таких суб'єктів на кінець 2021 року нараховувалось 1880858, що склало 96,1% загальної чисельності [2].

Суб'єкти середнього підприємництва (у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) від 50 до 250 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності еквівалентний сумі від 10 до 50 міль-

йонів євро, що визначено за середньорічним курсом Національного банку України) були представлені 17811 суб'єктами господарювання, що склало 0,9% загальної чисельності.

Лише 610 діючих суб'єктів господарювання відносилися до суб'єктів великого підприємництва на кінець 2021 року. Тому виникає запитання щодо адекватної відповідності існуючої класифікації суб'єктів підприємництва на малі, середні та великі реальному стану економіки України.

Інша характерна риса господарсько-виробничих відносин полягає у тому, що правовою підставою їх виникнення переважно є рішення суб'єктів господарювання укласти відповідний господарський договір. Такі рішення ґрунтуються зазвичай на стратегії та планах таких учасників господарських відносин (бізнес-плани, плани економічного та соціального розвитку суб'єкта господарювання тощо).

Ще однією з підстав виникнення господарсько-виробничих відносин для суб'єкта господарювання є необхідність виконання державних замовлень і державних контрактів. Такі випадки регламентовані законодавством.

Інша характерна риса господарсько-виробничих відносин передбачає, що ці відносини мають матеріальний зміст, тобто вони передбачають виробництво або реалізацію суб'єктами господарювання продукції (товарів), виконання робіт, надання послуг.

Таблиця 2

Розподіл діючих суб'єктів господарювання на суб'єктів великого, середнього та малого підприємництва у 2021 році

Показники	Суб'єкти великого підприємництва	Суб'єкти середнього підприємництва	Суб'єкти малого підприємництва
	Од.	Од.	Од.
1. Кількість діючих суб'єктів господарювання, од.	610	17811	1937827
2. Відсотків до загального підсумку, %	0,0	0,9	99,1

Джерело: побудовано автором на основі даних [2]

Необхідно відзначити, що господарсько-виробничим відносинам притаманний значний ступінь нормативно-правового регулювання на рівні актів законодавства, підзаконних актів у поєднанні з регулюванням таких процесів на рівні самостійного суб'єкта господарювання. Це зумовлено величезним значенням сфери господарювання в суспільстві, складністю господарських та інших пов'язаних із ними зв'язків.

Господарські зв'язки суб'єктів господарювання в ринковому середовищі базуються на комерційному інтересі та економічному зиску, які є основою для взаємовідносин господарюючого суб'єкта будь-якої форми власності з контрагентами. Сучасні господарські зв'язки перестають продукуватися, як тільки комерційний інтерес зникає або суттєво зменшується.

У процесі своєї господарської діяльності суб'єкти формують господарські зв'язки не лише з постачальниками і покупцями різноманітної товарної продукції. Вони потребують ще відповідного обслуговування, забезпечення виконання певних робіт тощо. З суб'єктами, які забезпечують всі ці потреби, також формуються господарські зв'язки.

Так, у суб'єктів господарювання є потреби в капітальних та некапітальних спорудах та будинках, які використовуються для розміщення виробничих потужностей, зберігання товарів, сировини, матеріалів, комплектуючих тощо, для продажу готової продукції (магазини, складські приміщення, об'єкти ресторанного господарства тощо). Такі об'єкти будуються, ремонтуються, облаштовуються будівельними організаціями, з якими встановлюються господарські відносини.

Ще одна проблема стосується вантажоперевезень та доставляння товарів, інших ресурсів. З метою забезпечення такого напрямку діяльності суб'єкти господарювання формують господарські взаємовідносини з транспортними організаціями, які, крім основного виду діяльності, можуть виконувати і додаткові, допоміжні функції (наприклад, експедиційні послуги, послуги охорони вантажів, розмитнення товарів і т. п.).

Господарські зв'язки з фінансовими установами дозволяють суб'єктам господарювання одержувати якісне фінансово-кредитне обслуговування, отримувати інформацію щодо сучасних банківських технологій і користуватися ними.

Неможливо уявити сучасний бізнес без послуг зв'язку. Організації зв'язку забезпечують суб'єктів господарювання телефонними, поштовими, телеграфними, мережевими та іншими послугами.

Дуже часто задля створення покупцям продукції максимальних зручностей суб'єкти господарювання встановлюють господарські зв'язки з торговельними організаціями, підприємствами сфери побутових послуг, на яких покладається гарантійне чи післягарантійне обслуговування придбаних покупцями товарів.

Велику роль у досягненні господарюючими суб'єктами поставлених завдань виконують рекламні кампанії, головні завдання яких полягають у наданні рекламно-інформаційних послуг, проведенні рекламних акцій і кампаній, активізації збуту продукції і т.п.

Ще одна важлива група контрагентів – це торговельно-посередницькі організації. Вони забезпечують суб'єктів господарювання сукупністю посередницьких послуг із торгівлі товарами, їх зберігання, транспортування, розмитнення, зберігання, дослідження кон'юнктури ринку тощо.

Підприємства житлово-комунального господарства відповідно до сформованих господарських зв'язків забезпечують потреби господарюючих суб'єктів побутовими послугами (освітлення, водопостачання, теплопостачання, вивезення відходів тощо).

З подальшим поглибленням процесів спеціалізації чисельність партнерів суб'єктів господарювання, які забезпечують їх тими чи іншими видами робіт та послуг, буде зростати.

Окремо взяті взаємини одного суб'єкта господарювання з іншим суб'єктом називають господарським зв'язком. Весь комплекс взаємовідносин такого суб'єкта, що реалізується ним у процесі господарської діяльності, – системою господарських зв'язків.

У кожному конкретному випадку господарським зв'язкам притаманні певні риси. Вони мають індивідуальний характер, який залежить від низки різних чинників. Сучасна система господарських відносин формується під впливом таких чинників, як:

- обсяг і галузева структура суспільного виробництва, асортимент товарів, робіт, послуг, що пропонуються на ринку;
- рівень спеціалізації та виробничої кооперації суб'єктів господарювання;

– нормативно-правове регулювання господарських зв'язків загалом та за окремими видами таких зв'язків;

– стан конкуренції та розвитку ринкових відносин в економіці та галузях народного господарства;

– ринковий потенціал суб'єктів господарювання;

– перелік конкретних завдань та цілей, які реалізують суб'єкти господарювання та ін.

Господарські зв'язки між суб'єктами господарювання та їх партнерами в умовах ринкової економіки документально оформлюються через укладання договорів, контрактів, угод тощо. У таких документах визначаються економічні, правові, комерційні, фінансові та інші аспекти взаємодії між контрагентами.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Господарські зв'язки – це комплекс взаємовідносин, які виникають між незалежними господарюючими суб'єктами в процесі їх спільної діяльності при виробництві продукції та її просуванні до споживачів. Вони поєднують економічні, організаційні, комерційні, адміністративні, правові, фінансові та інші відносини, що складаються у процесі такої взаємодії. Ця взаємодія складає основу для появи між господарюючими суб'єктами постійних, довгострокових, короткострокових і разових взаємовідносин щодо купівлі-продажу, або обміну продукту (товар, сировина, технології, виконані роботи, надані послуги тощо), створеного одним підприємством, на продукт або гроші іншого. Система господарських зв'язків є складовою частиною господарського механізму держави, сукупністю форм, методів та важелів взаємодії підприємств, об'єднань, галузей народного господарства. Розвиток системи господарських зв'язків потребує подальшого спрощення умов їх формування в окремих сферах діяльності, формування інструментів допомоги в налагодженні ефективної взаємодії суб'єктів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Господарський кодекс України № 436-IV в редакції від 31.03.2023. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

2. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: www.ukrstat.gov.ua

3. Карпенко Н. В. Господарські зв'язки в інфраструктурному комплексі продовольчого

ринку України : монографія. Полтава : РВВ ПУСКУ, 2004. 122 с.

4. Комерційна діяльність : навчальний посібник / Н. О. Криковцева та ін. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 296 с.

5. Антонюк Я. М., Шиндировський І. М. Комерційна діяльність : навч. посібник : перевидання. Львів : Магнолія – 2006, 2018. 332 с.

6. Комерційна діяльність : підручник / В. В. Апопій, С. Г. Бабенко, Я. А. Гончарук [та ін.] ; за ред. В. В. Апопія. Київ : Знання, 2008. 558 с.

7. Статистичний щорічник України за 2021 рік / за ред. І. Є. Вернера. Київ : Державна служба статистики України, 2022. 446 с.

8. Комерційна діяльність : навч. посібник / Л. Г. Филевич, Л. О. Попова, О. М. Прядко, Т. Л. Міт'яєва, Л. А. Прибилович. Харків : ХДУХТ, 2014. 225 с.

9. Цивільний кодекс України № 435-IV в редакції від 10.06.2023. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15

REFERENCES

1. Hospodarskyj kodeks Ukrainy № 436-IV v redatsii vid 31.03.2023. Ofitsijnyj sayt Verkhovnoi Rady Ukrainy, available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

2. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Ofitsijnyj sayt, available at: www.ukrstat.gov.ua

3. Karpenko, N. V. (2004), Hospodarski zviazky v infrastruktturnomu kompleksi prodovolchoho rynku Ukrainy : monohrafiia, RVV PUSKU, Poltava, Ukraine.

4. Krykovtseva, N. O. ta in. (2007), Komertsijna diialnist : navchalnyj posibnyk, Tsentri uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.

5. Antoniuk, Ya. M. and Shyndyrovskij, I. M. (2018), Komertsijna diialnist : navch. posibnyk : perevydannya, Mahnoliia – 2006, Lviv, Ukraine.

6. Apopij, V. V., Babenko, S. H., Honcharuk, Ya. A. [ta in.] (2008), Komertsijna diialnist : pidruchnyk / za red. V. V. Apopiia, Znannia, Kyiv, Ukraine.

7. Statystychnyj schorichnyk Ukrainy za 2021 rik / za red. I. Ye. Vernera (2022), Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, Kyiv, Ukraine.

8. Fylevych, L. H., Popova, L. O., Priadko, O. M., Mitiaieva, T. L. and Prybylovych, L. A. (2014), Komertsijna diialnist : navch. posibnyk, KhDUKht, Kharkiv, Ukraine.

9. Tsyvilnyj kodeks Ukrainy № 435-IV v redatsii vid 10.06.2023. Ofitsijnyj sayt Verkhovnoi Rady Ukrainy, available at: www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15

Стаття надійшла до редакції 17 вересня 2023 р.